

معتلات (مثال، اجوف)

تجزیه‌ی فعل } صحیح: ۱- سالم
 ۲- مهموز
 ۳- مضاعف
 معتل: ۱- مثال ● ● ●
 ۲- اجوف ● ● ●
 ۳- ناقص ● ● ●

- **معتل:** یکی از حروف (وای) در ریشه‌ی آن است. فعل معتل را می‌توان در مقابل فعل صحیح سالم، بیمار تصور کرد گویی از درد می‌گوید: وای. به این حروف «وای» حروف عله می‌گویند.
- حروف عله‌ی واقعی (و - ی) است، الف از تغییر آن‌ها به وجود آمده است.

● **انواع معتل یا بیماری‌ها** } ۱- مثال ● ● ● وعد
 ۲- اجوف ● ● ● قال
 ۳- ناقص ● ● ● هدی

- حرف عله برای راحتی تلفظ تغییراتی (جراحی) دارد که «اعلال» نامیده می‌شود:
 - ۱- به قلب: معمولاً الف‌ها ← «ی - ا» هدی - دعا - قال
 - ۲- به حذف: ریشه‌ی موجود فعل از سه حرف کم‌تر باشد: قُل (قول) - ق (وقی)
 - ۳- به اسکان: معمولاً در مضارع اجوف و ناقص وقتی (و - ی - ی) خود حرکت ندارند و به کمک حرف ماقبل خوانده می‌شوند:
 - يَقُول - يَسِير - يَهْدِي

اعلال معتل مثال

- در ماضی اعلالی ندارد: وَعَدَ مثل دَهَبَ صرف می‌شود.
- در مضارع معلوم و امر مخاطب مثل «واوی» ثلاثی مجرد، حرف عله «واو» غالباً حذف می‌شود.
 وَصَلَ ← يَوْصِلُ ← يَصِلُ وَدَعَ ← يَوْدَعُ ← يَدَعُ امر «تَصِلُ» ← صِلْ تَدَعُ ← دَعْ

اعلال معتل اجوف مجرد

- **نکته:** در مضارع مجهول مثال واوی اعلال صورت نمی‌گیرد. مثال: يَعِدُ مجهول ← يُوْعَدُ
- در ۵ صیغه‌ی اول ماضی، حرف عله قلب به «الف» می‌شود و از صیغه‌ی ۶ به بعد حذف می‌شود: قَوْلَ ← قَالَ
 قال ← قُلْنَ

- حرکت «ق» در قُلْنَ مثل حرکت همزه‌ی امر با توجه به عین الفعل مضارع تعیین می‌شود: پس این حرف در بعضی فعل‌ها — نیز می‌گیرد: سار ← سِرْنَ (مضارعش يَسِيرُ بر وزن يَفْعَلُ است)

● بعضی از صیغه‌های ماضی اجوف شبیه امر است و با ضمیر قابل تشخیص است:

ماضی ۶ ← هُنَّ بَعْنَ } بَعْنَ
 ماضی ۶ ← هُنَّ قُلْنَ }
 امر ۱۲ ← انتن بَعْنَ }
 امر ۱۲ ← انتن قُلْنَ }
 و گاهی اختلاف ماضی و امر تنها یک فتحه و کسره است: خَفْنَ: امر - خَفْنَ: ماضی

- در مضارع اجوف با انتقال حرکت عین الفعل به ساکن ماقبل، وزن «يَفْعُلُ» و «يَفْعَلُ» اِعْلال به اسکان و وزن يَفْعُلُ اِعْلال به قلب به وجود می‌آورد و در صرف مضارع، حرف عله در صیغه‌های ۶ و ۱۲ حذف می‌شود:
يَقُولُ - يَسِيرُ ← اِعْلال به اسکان، يَتَوَمُّ ← يَنَامُ ← اِعْلال به قلب
- به هنگام جزم فعل مضارع اجوف و یا ساخت امر مخاطب هرگاه حرف پس از عله ساکن داشته باشد، حرف عله برای دفع التقاء ساکنین (برخورد دو ساکن) حذف می‌گردد. لم + تَقُولُ ← لم تَقُولُ ← لم تَقُلْ
تَقُولُ امر ← قُولُ ← قُلْ
- در ماضی مجهول فعل اجوف «الف» به «ی» تبدیل می‌شود و ضمه‌ی کنارش از بین می‌رود: قال ← قِيلَ
صحيح: به فعلی گفته می‌شود که هیچ یک از حروف اصلی آن از حروف عله نباشد. مثل: كَتَبَ - سَاعَدَ - حَلَّ - قَرَأَ
(چنانچه یکی از حروف اصلی فعل همزه باشد به آن مهموز (قَرَأَ) و اگر حرف تکراری داشته باشد به آن مضاعف (مَدَّ) گفته می‌شود، در غیر این صورت فعل صحيح و سالم خواهد بود (كَتَبَ))

سؤال‌های کنکورهای سراسری

۱. كيف يكون فعل «وَصَفَتْ» مع حرف «لَمْ» النافية؟
 ۱) لم تصفي ۲) لم توصفي ۳) لم تصفين ۴) لم تصف
 (سراسری ریاضی تجربی ۷۷)
۲. ميّز الخطأ فيما يلي (من فعل «خاف - يخاف» وفعل «سار - يسير»):
 ۱) سرن: أمر و إعلاله بالحذف ۲) سرن: ماض و إعلاله بالحذف
 ۳) خفن: ماض و إعلاله بالحذف ۴) خفن: أمر و إعلاله بالحذف
 (سراسری هنر ۷۸)
۳. كم فعلاً اجوف في العبارة التالية؟ «رأيتُ هذه الآية في القرآن الكريم و هي تقول: (فأقيموا الصلاة و أتوا الزكاة و أطيعوا الله و رسوله)»
 ۱) اثنان ۲) ثلاثة ۳) أربعة ۴) خمسة
 (سراسری انسانی ۸۰)
۴. كم فعلاً صحيحاً في الآية الكريمة؟: «و نقول للذين ظلموا ذوقوا عذاب النار التي كنتم بها تكذبون»
 ۱) فعلاً اثنان ۲) فعل واحد ۳) ثلاثة أفعال ۴) أربعة أفعال
 (سراسری ریاضی ۸۱)
۵. ما هو نوع الإعلال في الأفعال التالية؟ «عش لدنياك كأنك تعيش أبداً»
 ۱) الإعلال بالحذف - الإعلال بالحذف ۲) الإعلال بالحذف - الإعلال بالاسكان
 ۳) الإعلال بالحذف - الإعلال بالقلب ۴) بدون الإعلال - الإعلال بالقلب
 (آزاد تجربی ۸۲)
۶. عين الصحيح في المعتمات:
 ۱) لا تخاف، إن الله معك دائماً ۲) قلت للمذنبات: تبين من ذنوبكن!
 ۳) إن الطلبة لم تعود من المدرسة حتى الآن! ۴) كان الرسول الأكرم (ص) لا يؤدع احترام الصغار!
 (سراسری زبان ۸۳)
۷. عين الخطأ في الاعلال:
 ۱) أيتها الطالبات لا تغلن الباطل! ۲) هن يطيعين أوامر ربهن فيرضونه!
 ۳) هن يستقمن على الصراط المستقيم! ۴) أيتها الطالبة! أقيمي القيم الرفيعة!
 (سراسری زبان ۸۳)
۸. عين الخطأ:
 ۱) قمن بأمور نافعة لكن و لغيركن! ۲) قوموا بما ينفعكم و لا يضر الناس!
 ۳) قمن بأمور تنفعك و تنفع غيرك! ۴) قومي بما ينفعك و لا يضر الآخرين!
 (سراسری انسانی ۸۵)
۹. أي جملة تشتمل على الفعل المعتل؟
 ۱) بالبحر و القلم يتغلب الانسان على جهله. ۲) لا يدع النبي (ص) التأكيد على احترام الصفار.
 ۳) هو لا يشعر بأنه ضعيف أمام المشاكل. ۴) إن حرمتني يا رب فمن ذا الذي يرزقني.
 (سراسری تجربی ۸۷)
۱۰. عين ما ليس فيه فعل معتل:
 ۱) من يسعد أخاه بنصره الله في حياته! ۲) إذا أصابتن مصيبة فلا أقنط من فضل الله!
 ۳) ما يئس المريض الذي لم يشف من مرضه الصعب! ۴) واجه الصياد في الغابة ظبياً و لكن ما صاده!

(آزاد ریاضی ۸۷)

۱۱. آیا عبارت لا تَشْتَمِلُ على الفعل المعتل؟

- ۱) رَبُّنَا و آتَانَا و وعدتنا على رسلك.
۲) فَهَبْ لِي لِقَاكَ و هَبْ لِي رِضَاكَ.
۳) لِقَاكَ هُوَاي رِضَاكَ مَنَاي.
۴) إِنَّ اللَّهَ يَعِدُنَا مَغْفِرَةً مِنْهُ.

(آزاد ریاضی ۸۷)

۱۲. میز نوع الفعل ترتيباً: «حَمَلَهُ لِيَدَعَهُ خَارِجَ الْمَدِينَةِ»

- ۱) صحيح - معتل
۲) صحيح - صحيح
۳) معتل - معتل
۴) معتل - صحيح

(آزاد پزشکی ۸۷)

۱۳. فی آیّ إجابة الأفعال كلّها معتلة؟

- ۱) رميتم، تصفون، تدعُ
۲) يكونون، قامت، يقترب
۳) تهدون، يخادعون، أتلو
۴) يظنون، تعيش، لا تقم

(سراسری ریاضی ۸۸)

۱۴. عین الصحيح (فی أسلوب الجملة):

- ۱) أنت تخافين من الفتن فعليك بالقرآن!
۲) أنتما يخافان من الفتن فعليهما بالقرآن!
۳) الذين تخافون من الفتن فعليهم بالقرآن!
۴) الذي يخاف من الفتن فعلى بالقرآن!

(سراسری خارج از کشور ۸۸)

۱۵. «... إلّا بعد التّعاب!». عین الخطأ للفراغ من «فازت»:

- ۱) نحن ما فُزنا.
۲) أنت لا تفوزين.
۳) هنّ ما فُوزن.
۴) أنتنّ لا تفُزن.

(سراسری تجربی ۸۹)

۱۶. عین المعتل يختلف نوعه عن البقية:

- ۱) صديقاتي إن يعدن حضرن في الميعاد!
۲) المعلمّات لا يعدن إلى البيت قبل الساعة الثانية!
۳) إن المؤمنات إذا يصّبن بمصببة يصبرن!
۴) هنّ إن يخطأن يتبن و يرجعن إلى الصّراط المستقيم!

(سراسری هنر ۹۱)

۱۷. «... رغم وجود المشاكل بالتوكل على الله حتّى ... منها!». عین الخطأ للفراغ:

- ۱) عيش / تنجو
۲) عيشي / تنجى
۳) عيشوا / تنجوا
۴) عشن / تنجون

(سراسری خارج از کشور ۹۱)

۱۸. عین الخطأ فی صيغة الأفعال:

- ۱) دعى الهزل فى الكلام و أهملیه؛ یا بنتی العزیزة!
۲) علينا أن نخشى من أعمالنا السيئة أمام خالقنا الكريم!
۳) عليك أن يذقن مصاعب الحياة لكسب التجارب القيّمة!
۴) المعلمون يعدون طلبتهم بجوائز ثمينة إذا نجحوا فى الامتحان!

(سراسری تجربی ۹۲)

۱۹. عین الخطأ عن مادة الفعل:

- ۱) بعض الناس يكيدون فى حياتهم كالتعلب! (ك ي د)
۲) الآباء الصّالحون لا يدعون أبناءهم لوحدهم! (د ع و)
۳) قل رأيك فى المجلس الاستشارى للطلاب! (ق و ل)
۴) أنتم تصلون إلى الاكتفاء الذاتى إن تجتهدوا! (و ص ل)

(سراسری ریاضی ۹۲)

۲۰. عین العبارة التی ما جاء فيها معتل مثال:

- ۱) لم يبيع صاحب المزرعة محاصيله إلّا مقداراً منها!
۲) يجب علينا أن لا نسجد إلّا لرّبنا الذى خلقنا!
۳) هؤلاء التلاميذ ذهبوا ليودّعوا أهلهم لسفرة علمية!
۴) إن تجد نقوداً فى الرّفاق ابحث عن صاحبها!

(سراسری زبان ۹۲)

۲۱. «..... فى الآفاق و الأنفس حتّى تجارب كثيرة!». عین الخطأ للفراغ:

- ۱) سير / تجد
۲) سيروا / تجدوا
۳) سيرى / تجدى
۴) سرن / تجدن

(سراسری ریاضی ۹۳)

۲۲. عین الخطأ حول الأفعال المعتلة:

- ۱) الأطباء يصفون للمرضى أدوية تشفيهم!
۲) عجز هذان الرجلان العجوزان أن يمشيا على رجليهما!
۳) لا تبعى وقتك بثمان رخيص؛ يا بنتى العزيرة!
۴) لم يعد هؤلاء الباحثون يصلون إلى أهدافهم العلمية!

(سراسری انسانی ۹۳)

۲۳. عین الخطأ للفراغين: «... اللسان من الكذب حتّى ... فى الدنيا و الآخرة!».

- ۱) صنّ / تفزن
۲) صون / تفوز
۳) صونى / تفوزى
۴) صونوا / تفوزوا